

ולא הבדיל בזו בתפלה, ינוחו לו ברכות על ראשו. (31)

נמו, אף על גב דמבדיל בצלותא, מבדיל אכסא. (33)

בעא מיניה רב חסדא מרב ששת: טעה בזו בתפלה ובזו ועל הכוס, (32) מהו?

שנינו במשנה: רבי אליעזר אומר בהודאה:

רבי זירא הוה רכיב חמרא, הוה קא שקיל ואזיל רבי חייא בר אבין בתריה, אמר ליה, שאל רבי חייא את רבי זירא, ודאי [האם נכון] דאמריתו משמיה דרבי יוחנן "הלכה כרבי אליעזר שאומר הבדלה בהודאה ביום טוב שחל להיות אחר השבת" משום שאין אומרים בו "חונן הדעת"?

אמר ליה: טעה בזו ובזו, חוזר לראש.

לג-ב אמר ליה רבינא לרבא: הלכתא מאי?

אמר ליה: כי קידוש, מה קידוש אף על גב דמקדש בצלותא מקדש אכסא, אף הבדלה

31. כך ביאר הגר"א, וביאר שהבדלה על הכוס עדיפה, אלא שמפני החשש שמא ישכח להבדיל, אמרו שיותר משובח להבדיל בתפלה, אך אם באמת הבדיל על הכוס, ודאי עשה דבר עדיף יותר.

והרשב"א ביאר שעשה מלאכה קודם שהבדיל, "וכיון שטעה אפילו בכוס חוזר לכסדרו", והיינו שעשיית מלאכה נחשבת כטעה בכוס. וראה פמ"ג [רצד א"א ג] שלדבריו אם עשה מלאכה ביו"ט שחל במוצ"ש לפני הבדלה, אינו חוזר לראש, שהרי גם אחר הבדלה אסור בה [ולכאורה היינו במלאכה שלא לצורך או"נ]. ומדברי רבינו יונה והרא"ש מוכח שרק אכילה לפני הבדלה נחשבת כ"טעה", ולא מלאכה, ובבב"ל [רצד ד"ה ואם], העלה מכך כי אף דקיי"ל טעה בזו ובזו חוזר, אם עשה מלאכה אינו חוזר. וטעם החילוק, כי איסור האכילה אינו מחשש שמא ימשך, אלא הוא איסור בעצם האכילה קודם הבדלה, כאכילה קודם קידוש, ולכן גם טעימה אסורה, ואם אכל נחשב כטעות בהבדלה. אך איסור מלאכה הוא מדיני השבת, וכמו שביאר הגרי"ז [שבת כט ה] שחייב בברכה להתיר את המלאכה, כי אין האיסור מדיני ההבדלה, ואם עשה מלאכה טעה בדיני שבת ולא בהבדלה, ולכן אינו חוזר [והרשב"א סבר שגם איסור עשיית מלאכה מדיני הבדלה, וראה באשר לשלמה מועד יא בהרחבה].

32. באור זרוע [מוצ"ש צא] פירש, שטעה בתפלה ולא הבדיל, וטעה בהבדלה על הכוס, ואמר רק ברכות הגפן הבשמים והאש, ולא אמר "המבדיל", ולפיכך חוזר לראש התפלה, ועל הכוס אומר רק הבדלה, ואינו חוזר בה על הברכות שכבר אמר, כי הן בכלל ברכה שאינה צריכה, אך בתפלה אמרו "הלואי ויתפלל כל היום כולו" ואין בה ברכה שאינה צריכה.

והמאירי הביא שיש מפרשים שמדובר בשכח בתפלה ונזכר, ולא חזר משום שסמך על הכוס. ולבסוף נמצא שאין לו כוס, והצד שלא יחזור ויתפלל, הוא משום שכבר נדחה חיוב התפלה כאשר סמך על הכוס.

רבינו יונה והרא"ש ביארו שמדובר ביום טוב שחל במוצאי שבת, ולא אמר "ותודיענו" בתפלה, וגם טעם לפני שהבדיל על הכוס, שלא אמר הבדלה אחר קידוש, והנידון שמא כיון שטעה בשניהם, קנסוהו שלא תועיל לו חזרה על הבדלה גרידא, אלא יחזור ולהתפלל.

33. בבב"ל [רעא] כתב שלדעת רש"י שהבדלה על יין מה"ת, צריך לפרש שזה גופא תירוק

אמר ליה רבי זירא, אין! אכן כן אמרתי בשמו.

תמהה הגמרא: (34) מתוך שהוצרך לומר שכך "הלכה", מכלל דפליגי על רבי אליעזר בדין זה. ומי הם החולקים?

משיבה הגמרא בתמיהה: וכי לא מצינו מי פליגי? והא פליגי עליו רבנן במשנה היכן אומר הבדלה.

דוחה הגמרא: אימר דפליגי רבנן בממשנה לגבי הבדלה במוצאי שבת של שאר ימות השנה, אולם רבי זירא עסק ביום טוב שחל להיות אחר השבת, שאין אומרים בו "חונן הדעת", ובוזה לא מצינו מי פליגי? ולמה הוצרך לומר "הלכה" כרבי אליעזר?

ועדיין דנה הגמרא שאין בכך קושיא על רבי זירא, כי הא פליג רבי עקיבא, ודעתו שאומרה ברכה בפני עצמה, ולכן הוצרך לומר שהלכה כרבי אליעזר, ולא יאמרה בפני עצמה אפילו כאשר מוצאי שבת חל ביום טוב.

דוחה הגמרא: משום כן אין צורך לומר ש"הלכה" כרבי אליעזר, כי אטו כל השנה כולה מי עבדינן כרבי עקיבא, דהשתא ניקו ונעביד כוותיה, ובוודאי לא התכוון רבי זירא לאפוקי מדעת רבי עקיבא.

ומבאר הגמרא למה אין צד לאומרה

כברכה בפני עצמה כשחל מוצאי שבת ביום טוב: שהרי במוצאי שבת של כל השנה כולה מאי טעמא לא עבדינן כרבי עקיבא — משום דרק תמני פרי ברכות תקון בתפלה, תשפרי לא תקון, וטעם זה שייך הכא נמי בתפלת יום טוב, שב שבע ברכות תקון, תמני לא תקון, ואם כן אין רבי זירא צריך לומר "הלכה" כדי לאפוקי מדעת רבי עקיבא.

אמר ליה רבי זירא לרבי חייא: לאו "הלכה" כרבי אליעזר? אתמר, אלא "מטיין" אתמר.

וביאור הדברים, כמו דאתמר, (35) רבי יצחק בר אבדימי אמר משום רבינו: "הלכה", שכך ראוי להורות בדרשה לרבים.

ואמרי לה, "מטיין", שרק אם יחיד שואל כיצד לנהוג במוצאי שבת שחל ביו"ט, מורים לו כרבי אליעזר, לאומרה כברכה בפני עצמה.

רבי יוחנן אמר, "מודים" חכמים לרבי אליעזר, שבמוצאי שבת שחל ביום טוב, אומר את ההבדלה בברכת הודאה, וממילא מורין כן לרבים.

ורבי חייא בר אבא אמר, אין מורין כן לרבים, אך כיון שבאופן זה "נראין" דברי רבי אליעזר, אם עשה כמותו ואמרה בהודאה, אין מחזירין אותו.

הגמרא, שהבדלה כקידוש, ולכן צריך לאומרה גם על הכוס, כי כעין דאורייתא תיקון [אך למדו רק את חיוב הכוס, ולא כל דיני קידוש, ולכן אין צורך שתהא במקום סעודה].

34. ביארנו כמשמעות דברי הגר"א [בהגהותיו

וחידושו], אך הגרעק"א ציין לשו"ת דבר שמואל שביאר בתחילה רבי זירא שאל את רבי חייא, ואחר שענה לו חזר רבי זירא ושאל כדלהלן.

35. הגר"א גרס "איתמר", שהרי לא הוכח

אמר שהיה בו "איצטבאות" כלשון המשנה, כי שמע מרבו בלשון "סטיו".<sup>(37)</sup>

אמר רב יוסף אנא לא האי ["נראין"] ידענא ולא האי ["מודים"] ידענא, אלא מדרב ושמואל ידענא, דתקינו לן מרגניתא בבבל<sup>(38)</sup> לומר ביום טוב שחל במוצאי שבת בברכה רביעית<sup>(39)</sup> תוספת זו: "ותודיענו ה' אלהינו את משפטי צדקך, ותלמדנו לעשות חקי רצונך, ותנחילנו זמני ששון וחגי

אמר רבי זירא: נקוט את הנוסח דרבי חייא בר אבא בידך, שאמר "נראין", משום דהוא דייק ונמר שמעתא מפומא דמרה שפיר כרחבא דפומבדיתא, שהיה מדקדק לומר בלשון ששמע מרבו.

כמו שמצינו דאמר רחבא אמר רבי יהודה: <sup>(36)</sup> הר הבית סטיו כפול היה, והיה סטיו לפניו מסטיו [היו בו אצטבאות לשבת עליהן, והיו מסודרות זו לפניו מזון], ולא

טובים מצוי שיחול במוצ"ש.

39. לכאורה תמוה למה הזכיר רב יוסף רק את הנוסח שתקנו רב ושמואל, ולא אמר את העיקר, שהם סברו כי בין בחול ובין ביו"ט אומר את ההבדלה בברכה הראשונה מהאמצעיות, וחלקו על רבי יוחנן שחידש כי ביו"ט אומרה בהודאה כרבי אליעזר.

ומשמע שהבין כי טעמו של רבי יוחנן הוא משום שהבדלה אינה שייכת לברכת קדושת היום, ואדרבא היא סתירה להזכרת הקדושה, ולכן נתן טעם שראוי לאומרה בברכת קדושת היום, כי בנוסחה מוכח שמהותה הוא להבדיל "בין קודש לקודש", וממילא ראוי לאומרה בה מהטעם שכל הבדלה נאמרת בברכה הראשונה מהאמצעיות [פסחים קד א].

ויתכן שבסברות אלו נחלקו הראשונים לגבי יו"ט שחל בע"ש למה אינו מבדיל לשבת, שרש"י [חולין כו ב] כתב שהנכנס חמור מהיוצא, ולא שייך בו הבדלה, ואילו הרשב"ם [פסחים קד א] נקט כי אף ששייך הבדלה בין שתי קדושות "אין הדרך ללוות את הפחות במקום חשוב ממנו", וראה בשבט הלוי [ח קיח] שאם אמר ביו"ט שחל במוצ"ש הבדלה של חול לא יצא, והיינו כרב ושמואל שמהות ההבדלה בין קדושות שונה מהבדלת חול שעיקרה לצאת מהקודש.

שרבי יוחנן אמר "מטין" אלא אדרבא משמע שסובר שרבנן "מודים". והרש"ש דקדק מדברי רש"י [ד"ה נקוט] שיש לגרוס "ורבי יוחנן אמר מודים, ואמרי לה [בשם רבי יוחנן] נראין".

36. ראה רש"י [ד"ה כרחבא], ותוס' בכיצה [יא ב ד"ה רחבא] הביאו משמו שרחבא דקדק לקראו "רבי" שהוא תואר של תנא, משום שהיה מסופק אם שמע שמועה זאת מרבי יהודה הנשיא שהיה תנא, או מרב יהודה שהיה רבו, ואף שהוא אמורא יכל לקראו "רבי". והקשו שהרי בפסחים [נד ב] ביאר שהיה מדקדק בשמועתו לדעת ממי קיבלה, ואם כן, כשהיה מסופק ממי שמע היה לו לומר שהוא מסופק מי אמרה, ולא לתלותה בשם תנא. ולכן ביארו שאמר "רבי" יהודה, משום שהיה רב יהודה רבו מובהק, ורצה להדגיש שלא שמע מרב אחר. ואילו דקדוק השמועה ביאורו שדקדק לומר אותו לשון ששמע מרבו, ולא רצה לשנותו.

37. ראה באגרות משה [או"ח א קלז] שביאר כי הסטיו הוא מקום שבו עומדות האיצטבאות, והאריך בבירור הענין.

38. ביאר המהרש"א שדוקא בבבל תקנו תפלה זו משום שבארץ ישראל ברוב השנים אין יו"ט חל במוצאי שבת, ורק בחו"ל שיש שני ימים

נדבה<sup>(40)</sup>, ותורישנו קדושת שבת וכבוד מועד והגיגת הרגל, בין קדושת שבת לקדושת יום טוב הברדלת, ואת יום השביעי מששת ימי המעשה קדשת, הברדלת וקדשת את עמך ישראל בקדושתך, ותתן לנו ה' אלהינו מועדים לשמחה, וכו'".

### מתניתין:

האומר "על קן צפור יגיעו רחמיך" ו"על טוב יזכר שמך" או "מודים, מודים" משתקין אותו<sup>(41)</sup>.

### גמרא:

דנה הגמרא: בשלמא "מודים, מודים" משתקין אותו, משום דמיחזי כשתי רשויות.

ו"על טוב יזכר שמך" נמי, משמע על הטובה ולא על הרעה. ותנן, חייב אדם לברך

על הרעה כשם שמברך על הטובה. אלא, "על קן צפור יגיעו רחמיך", מאי טעמא משתקין אותו?

פליגי בה תרי אמוראי במערבא, רבי יוסי בר אבין ורבי יוסי בר זבידא. חד אמר, מפני שמטיל קנאה במעשה בראשית, כביכול הוא חס רק על מינים מסוימים.<sup>(42)</sup> וחד אמר, מפני שעושה מדותיו [מצוותיו] של הקדוש ברוך הוא כאילו נקבעו מחמת רחמים, ואינן אלא גזרות, שקבע לישראל כדי להודיע שהן עבדיו, ושומרים מצוותיו רק מפני ציוויו, ולא מחמת טעמיהם<sup>(43)</sup>.

ההוא שליח ציבור דנחית שירד לפני התיבה בתפילה קמיה דרבה, ואמר: אתה חסת על קן צפור, אתה חוס ורחם עלינו!

אמר רבה: כמה ידע האי צורבא מרבנן לרצויי למריה.

שאילו ליחיד מותר, אינו נחשב אפילו "מגונה".

42. המאירי ביאר שלבני אדם יש השגחה פרטית ואילו לבעלי חיים ההשגחה על כלל המין, וכשאומר "על קן צפור יגיעו רחמיך" נראה שיש השגחה פרטית לציפור, ובכך מעורר קנאה.

וראה ביאור המהר"ל [תפארת ישראל ו]

43. הרמב"ם במורה נבוכים [ג מת] כתב שטעם מצות שילוח הקן היא כמו שנצטוונו שלא לשחוט אותו ואת בנו ביום אחד, משום שגם לבעלי חיים יש צער בשחיטת בנם לעניהם, ואף שהאומר "על קן צפור יגיעו רחמיך" משתקין אותו משום שעושה מדותיו של הקב"ה רחמים ואינן אלא גזירות, אין הלכה כמשנה זו, כי היא

40. הגר"א מחק תיבות אלו, שהרי אין מקריבין קרבנות נדבה ביו"ט. והמהרש"א ביאר שנסוב על יו"ט שני, ונקרא נדבה כי אינו חיוב מן התורה, אלא ישראל קבלוהו עליהם בנדבה, [והוא טעם נוסף למה תקנו תפלה זו דוקא בבבל].

ובראש יוסף כתב שכל המועדות נתנו כזכר ליציאת מצרים, והרי הם נדבת הקב"ה, כי די לעבד שרבו הוציאו לחרות.

41. תוס' [נדפסו לד א] הביאו מירושלמי שרק בציבור אינו כופל, אך יחיד יכול לכפול דרך תחנונים, אך בגמרא הקשו מברייא שרק נקרא "מגונה", ודייק הב"י [סא] שהבבלי סבר כי אף ביחיד משתקין אותו, שאל"כ היה אפשר להעמיד את הברייא ביחיד, ודחה הפרי חדש

אמר ליה אביי: והא "משתקין אותו" תנן?  
ומבאר הגמרא: רבה נמי לא שכח דין זה,  
אלא רק לחרודי לאביי הוא דבעי (44).

החזק והאמיץ והודאי והנכבד".  
החזק והאמיץ והודאי והנכבד".

המתין לו רבי חנינא עד דסיים. כי סיים

אמר ליה: וכי סיימתיהו לכולהו שבחי  
דמרדך? למה לי כולי האי? והרי אנן, אפילו  
הני תלת דאמרינן, אי לאו דאמריננה משה  
רבינו באורייתא [דברים י יז] ואתו אנשי  
כנסת הגדולה ותקנינהו בתפלה, לא הוינן  
יכולין למימר להו, (45) ואת אמרת כולי האי,  
ואזלת?

משל למלך בשר ודם שהיו לו אלף אלפים  
דינרי זהב והיו מקלסין אותו בשל כסף, (46)

התפלה אין חיוב לשתק אותו, אלא רק אחר  
התפלה יוכיחו שלא יעשה כן שוב. אך הצל"ח  
נקט שאין דין זה מפורש במשנה, והחידוד  
בנידון זה הוא שמשתקין אותו מיד, אף שעדיין  
לא שמעו מפיו את הסיום "כן תרחם עלינו",  
ומשמע שאין מניחים לו לסיים.

45. הרא"ש והרשב"א נקטו שהאיסור להוסיף  
שבחים, הוא רק בתפלה, אך מחוץ לתפלה אומר  
כרצונו. והטור [קיג] העלה מדברי הרמב"ם  
שגם חוץ לתפלה אסור.

והב"י כתב שהאיסור רק בברכה ראשונה  
שבתפלה שהשבחים נתקנו בה כהזכרת שבח,  
אך בבקשה פרטית הוא מזכיר את התוארים כפי  
הנצרך לבקשתו, וזה מותר. ותמה המעדני יו"ט,  
וכי בשאר ברכות האמצעיות מותר להוסיף  
תוארים כרצונו.

46. הריטב"א [מגילה כה א] הקשה שהרי כנגד  
הנמשל היה ראוי לומר "באלף דינרי זהב", כי  
באמת שבחו בחלק ממדותיו [ואילו במשל  
שבחו בשבח פחות ממה שיש לו]. וביאר  
שהגנות היא, משום שמשבח בשבחי בשר ודם,  
שהם עניינים גופניים, ואינן כלל ממין שבחו של  
הקב"ה, ולכך דמוהו לכסף וזהב, שב' מינים  
שונים הם. וכעין זה כתב הרמב"ם במורה  
נבוכים [א נט].

כדעת הסובר שאין טעם למצוות, אך האמת היא  
כדעת האומרים שיש בכל מצוה טעם, וכן  
משמע במדרש [רבה דברים ו א, ותנחומא פר'  
אמור] שהאיסור משום אכזריות, וכן דעת תוס'  
במגילה [כה א].

והרמב"ן [דברים כב ו] נקט שציוונו בשילוח  
הקן כדי שלא נתאכזר, ואין הטעם משום  
רחמנות על בעלי החיים, כי אילו כן היה אסור  
השחיטה, ולכן אמרו ש"אינם רחמים אלא  
גזירות" דהיינו שאינו מרחם במצוות אלו על  
בעלי החיים, אלא מלמד אותנו מדת רחמנות,  
שאנו לא נתאכזר, ורבינו בחיי [דברים כב ז]  
נקט שזו גם כוונת הרמב"ם.

אכן הרמב"ם עצמו כתב [תפילה ט ז,  
ובפירוש משנתנו], שמשתקין אותו כי "אינם  
רחמים אלא גזירות", וביאר התוס' יו"ט שטעם  
זה שייך למי שאומר כן בתפלתו, אך ודאי  
הדורש טעמי המצוות מותר לו ליתן טעם זה כדי  
ללמוד לקח ומוסר [ודקדק כן בלשון רש"י].

[וראה עוד בשו"ת הרשב"א ח"ד רנג ובכל  
בו קיא, ואבן עזרא שמות כג יט, ומלחמות ה'  
חולין עט א וברכי יוסף יו"ד טז ב, ומהר"ל  
בגו"א ריש חקת, ותפארת ישראל ו, והרחבנו  
בזה בהקדמות לפרקים אוא"ב ושלוח הקן].

44. המהרש"א העיר, שמשמע כי רבה ואביי לא  
השתיקו את הש"ץ, והוכיח מכך שבשעת

והלא גנאי הוא לו!

תמהה הגמרא: אטו יראת שמים מילתא זוטרתא היא?!

ועוד אמר רבי חנינא: הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, (47) שנאמר [דברים י יב] "ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל" (48) מעמך, כי אם ליראה".

והאמר רבי חנינא משום רבי שמעון בן יוחי: אין לו להקדוש ברוך הוא בבית גנזיו אלא אוצר של יראת שמים (49), שנאמר [ישעיה לג ו] "יראת ה' היא אוצרו" (50)

והמהרש"א ביאר כי אמנם "הגדול הגבור והנורא" הם שבחים שנאמרו על השי"ת ונחשבים כ"דינרי זהב", אך "האדיר והעיוזו וכר" הם שבחים שאולים ממלך בשר ודם, ונחשב כהתחיל לקלט בדינרי זהב והוסיף לקלט בדינרי כסף, שהוא דבר מגוחך.

47. הרמב"ם [פרק ו ג] מהלכות תשובה מבאר, כי יראת שמים היא בבחירתו הבלעדית של האדם, והוא צריך להגיע אליה בכוחות עצמו בלבד, וכל מה שהאדם יכול לבקש על סייעתא דשמיא בענין יראת שמים הוא רק שהקב"ה יסיר ממנו את הדברים המפריעים והמונעים ממנו להגיע אליה. וכך מפרש הרמב"ם את דברי הכתוב "הורני ה' דרכך", שיסיר ממנו את המונעים ממנו מלהגיע לדרך ה'.

והחזון איש כתב [בסוף אורח חיים, ועיין בספר פרקי אמונה והשקפה לפי החזון איש, בהוצאת חברותא], שיכול אדם לבקש מהקב"ה על אדם אחר שיחזירנו הקב"ה בתשובה, ואין זה סותר את הכלל ש"הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים", כיון שהקב"ה נעתר לתפילתו ולבקשתו של אדם המבקש בעד חברו, ושוב אין זה "בידי שמים", אלא "בידי אדם"!

ובשם הגר"ח מוולאז'ין מובא, שכל מדות האדם הם בתוצאה ממה שנשמתו היא חלק אלוה ממעל, אך יראה לא שייכת אצל הקב"ה, ולכן נחשבת כ"אינה בידו" ונתונה ב"אוצר". וראה פחד יצחק [פסח נד] שדחה ביאור זה. ולעיל [י הערה 6] הבאנו ביאורי אור החיים

[במדבר יד כד] מסילת ישרים [יט] בית אלהים [תפלה יד] ומור וקציעה [מו] ראה שם בהרחבה.

ור' צדוק הכהן [דברי סופרים כא] ביאר, שגם מעשי המצוות בידי שמים, ואין הקב"ה שואל אלא ליראה בלבד, והיינו רק לבחור לרצות ולהשתדל, וראה כעין זה לעיל [י הערה 34].

ובשם חידושי הרי"ם ידוע שביאר כי כל בקשות האדם הן בידי שמים, אם להענות להו או לא, חוץ מבקשת יראת שמים, שודאי תתקבל בקשתו אף אם אין בידו זכויות. ויש לביאור זה מקור בספר חסידים [קלא, ע"ש], וראה להלן נ א שבדברי תורה יכול לשאול כל תאוותו, שלא ככל בקשת טובה].

48. הצ"ח ביאר, שלשון "שואל" מלמד ששונה יראת שמים מכל המצוות, שבכלם הקדים ה' לגמול טובה עם המקיים [כגון שנתן לו בן למולו, ובגר להניח בו ציצית] אך יראה תלויה רק בבחירת האדם, ונמצא שכביכול ה' הוא ה"שואל" וחייב לשלם שכרו.

49. בנפש החיים [ד ד – ה] ביאר כי מה שאמרו לעיל [ח א] "אין לו להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה בלבד", אינו סותר לאמור כאן, אלא משלים, כי היראה היא בית האוצר לתורה שנחשבת כתבואה, וכפי גודל ה"אוצר" שהכין האדם, כך יוכל להכיל תורה ולשמרה בקרבנו.

50. המהרש"א ביאר שהגמרא לא הקשתה מסברא, אלא מכח ברייתא זו, כי רבי חנינא

מתרצת הגמרא: אין, לגבי משה מילתא זוטרתא היא. (51)

אמר רבי זירא: כל האומר "שמע שמע" כאומר "מודים מודים" דמי.

דאמר רבי חנינא: משל לאדם שמבקשים ממנו כלי גדול ויש לו, דומה עליו ככלי קטן. אבל אילו מבקשים ממנו קטן ואין לו, דומה עליו ככלי גדול. (52)

מיתבי: הקורא את שמע וכופלה הרי זה מגונה. משמע כי רק "מגונה" הוא דהוי, אבל שתוקי לא משתקינן ליה?

מתרצת הגמרא: לא קשיא, הא שנחשב רק "מגונה" הוא באופן דאמר מילתא מילתא ותני לה, דהיינו שחזר וכפל כל תיבה בפני עצמה, (53) ואילו הא ש"משתקין אותו" הוא

שנינו במשנה: האומר "מודים מודים" משתקין אותו.

דיבר על יראה שכלית, ולא על יראת העונש, שהיא באמת מילתא זוטרתא, ולכך תמהה הגמרא שהרי יראה שכלית היא באמת דבר גדול הנמצא באוצר המלך, ואיך אמר עליה משה "מה ה' שואל, כי אם ליראה", ועל כך תירצה שאף שאינה דבר קטן, אצל ישראל כבר היתה יראה כלפי משה, משום שראו שקרן אור פניו, ולכן אמר להם מה ה' שואל ממכם, הרי רק לירא ממנו כמו שאתם יראים ממני, ולכם יראה זו קלה להשגה.

51. בדרשות הר"ן [י] תמה הרי משה אמר כך לישראל, ומנין שאצלם יראה היא מילתא זוטרתא? והמהרש"א ביאר כדרכו שאמר להם, הרי לא ביקש מכם אלא לירא ממנו כמו שאתם יראים ממני, ויראה זו קלה להשגה.

והגר"א [בתפלת חנה ו] ביאר שכוונת הגמרא על דור המדבר שהיו "לגבי משה", ואצלם היתה היראה מילתא זוטרתא, משום שהיו "דור דעה", ודעת כוללת גם יראה.

ובעיון יעקב ביאר שבעיני משה היתה היראה דבר קטן, כי הוא היה ענו, ואמרו [ע"ז כ א] ענוה יותר מכלם. ובעץ יוסף הוסיף, שמשה החשיב את כלם כענוים, ולמד ק"ו, שאם אצלו היראה היא דבר קטן, ודאי שכך היא אצל כל אלו שזכו לענוה הגדולה מכלם, וכ"כ בהקדמת נפש החיים [בהגה] וראה העמק דבר [דברים י

[ב].

ו"הכותב" ביאר שמשה אמר לישראל, הביטו עלי וראו כי היראה היא דבר קטן, שהרי גם לי היה קשה לרוכשה, אך אחר העמל זכיתי בה ואין לי אלא לשמור שלא תאבד.

ובשו"ת זית רענן כתב שכוונת משה על שכר יראת שמים שמצינו אצל המילדות [שמות א כא], ומצינו במדרש [שמות רבה מ] ששכר יראה תורה, שהרי מיוכבד העמיד את משה, ובענוונותו אמר שאם זה כל שכרה בהכרח שהיא מצוה קלה.

ובקובץ הערות [ביאורי אגדות יב] כתב שעצם האמונה והיראה מוכרחות המציאות, אלא שהאדם נמשך אחר תאוותיו, ולכן נחשבת מילתא זוטרתא.

52. כוונת הגמרא לבאר כי אף שהיראה היא דבר גדול, אצל משה נחשבה כדבר קטן, כיהיתה לו. ובראש יוסף נקט שהסיפא "קטן ואין לו, דומה עליו ככלי גדול" מתייחסת להקב"ה, והיינו שלכאורה אין ראייה מהפסוק "מה ה' שואל ממך" כי יתכן שהיא בידו ועם זאת הוא מבקש מישראל, ועל כך אמרו שרק אצל משה נחשבת כדבר קטן, ואילו אצל הקב"ה כדבר גדול.

53. בבה"ל [קכא] כתב שכוונת הגמרא שהוא

חברותא כלפי שמיא מי איכא?! — הרי מלמדים אותו לכוון, ואי דרכו שלא לכוון דעתיה מעיקרא, (2) מחינן ליה במרזפתא דנפחא עד דמכוין דעתיה. (3)

### מתניתין:

(האומר "יברכוך טובים", הרי זה דרכי מינות, כי משמע כאילו רק הטובים ראויים לברך את ה', אך באמת צריך לצרף גם את הרשעים ולהתפלל עמם). (4)

באופן דאמר פסוקא פסוקא ותני ליה, ואז נראה כמקבל על עצמו שתי רשויות, ולכן משתקין אותו (54).

אמר ליה רב פפא לאביי: למה נראה כפונה לשתי רשויות, (55) ודילמא מעיקרא לא כוון דעתיה ולבסוף, כשחזר וכפל כוון דעתיה? (56)

אמר ליה:

הרי בקריאתו השניה הוא מגלה שקודם לכן דבר כאיש אל חברו, (1) ולכן לא כיוון, וכי

שיקרא בלחש פעם שניה בכוונה, שהרי אם כן היה אביי עונה לו שאילו רוצה לכוון יקרא שוב בלחש. ודחה, שרב פפא הקשה למה גוערים בו, והרי אפשר לדונו לזכות, ועל כך השיבו אביי שאין זה צד זכות כלל.

1. ע"פ רש"י במגילה [כה א ד"ה חברותא], ובעיון יעקב פירש שנראה שכופל דבריו כאילו לא הבין השומע היטב בפעם הראשונה.

2. ע"פ רש"י [ד"ה מחינן].

3. תוס' [ד"ה אמר] העלו מסוגיין שאנשים האומרים ב' או ג' פעמים "שמע ישראל" משקין אותם, והב"ח [סא] תמה, שהנידון בסוגיין הוא כשיחיד אומר בפני רבים, אבל הרבים יוכלו לחזור כמה פעמים כדי לעורר כל ישראל ולהראות שאנו מוחזקין על יחוד שמו, והמג"א [שם ט] דחה סברא זו מהסוגיא במגילה [נג ב, ע"ש].

4. הגירסא ע"פ רי"ף ורא"ש, והביאור ע"פ רש"י ותוס' במגילה [כה א], שהביאו לכך מקור מכריתות [ו ב] שלמדו מהקטרת שהיה מעורב בה לבונה שריחה רע, בצירוף שאר הסממנים. ורבינו יונה ביאר ש"טובים" הם אלו

"מגונה" אפילו אם כפל רק חיבת "שמע", ולא לאחר שכפל כל חיבה ותיבה, שהרי על "פסוקא פסוקא" ודאי משתקין אותו אחר פסוק אחד.

ודן להלכה שמשתקין אותו גם כשכפל מילתא, אם ישתקו אותו באופן שכפל רק חיבת "מודים" והשאר אמר כראוי, או שאינו נראה בזה כשתי רשויות, שהרי ממשיך ואומר "שאתה הוא ה'".

54. כך פירש רש"י, ואילו תוס' [נדפס לד א] הביאו שרבינו חננאל ובה"ג פירשו להיפך, שאם אמר פסוק שלם וחזר עליו, הרי הוא מגונה ואין משתקין אותו, ותמהו על כך מלשון הגמרא [ראה מהרש"א שנות אליהו צל"ח ורש"ש].

55. בשנות אליהו ביאר שקושית רב פפא היא למה "משתקין אותו", אך פשיטא ליה שנחשב "מגונה" על כך שמעיקרא לא כוון. ברם הצ"ח נקט שהקושיא למה נקרא "מגונה", [וביאר שמכאן דקדקו תוס' שלא כבה"ג, כי נקטו שקושייתו למה משתקין את הכופל פסוק].

56. ה"ט"ז [סא ג] הבין שרב פפא סבר שאין אופן שיכול לחזור ולקרא, והקשה שהרי באופן זה יכול לחזור, וענה לו אביי שאין מניחין לו. והוכיח מכך שלא כספר חסידים [יח] שנקט